

**LEXICOGRAPHY IN TURKEY AND
THROUGHOUT THE WORLD: THE DEFINITION
AND THE SCOPE OF LEXICOGRAPHY AND ITS
RELATIONSHIP WITH OTHER SCIENCES**

**Türkiye ve Dünyada Sözlük Bilimi: Tanımı, Kapsamı ve Diğer
Bilimlerle İlişkisi**

Sami BASKIN¹

Abstract

Dictionaries are the first reference guides that come to mind as far as any unknown expression related to words is concerned. In order for these dictionaries to be able to apply to different requirements and different user groups, they should take both the linguistic knowledge and the non-linguistic elements into consideration and present them to people by utilizing them in a proper way, since the success/applicability of a dictionary is equivalent to the capacity of the material/ingredient it contains to respond instantly when required. Therefore, dictionaries are designed as a major system in which quite far-reaching and different variables work in conformity with each other. Lexicography is also the science which controls each moment of this system and produces suitable solutions to achieve successful results after all. In this study, how lexicography is perceived, defined and where it is positioned in Turkey and throughout the world have been discussed by also taking the advancements of the 21st century into consideration. To perform this, the studies in relation to lexicography were reviewed and compared with each other, and the result was clarified through re-interpretation. As the result of this research, it was seen that lexicography, which was once considered to be contained within the lexicology or within linguistics and which was regarded as the sub-branch or applied branch of these sciences, is, today, recognized as an independent science. However, while much interest has been shown to lexicography throughout the world since 1980s, and although several works on lexicography, notably the periodicals, have been published for a long time, such a level has not yet been reached with respect to this science in Turkey.

Key Words: *Lexicography, making-dictionary, metalexigraphy.*

Özet

Sözlükler, sözcüklerle ilgili herhangi bir bilinmeyen söz konusu olduğunda insanların aklına ilk gelen başvuru kaynaklarından biridir. Bu sözlüklerin, farklı ihtiyaçlara ve farklı kullanıcı gruplarına hitap edebilmesi için hem dilsel bilgileri hem de dil dışı unsurları dikkate alması ve bunları uygun biçimde kullanarak insanlara sunması gerekir. Çünkü bir sözlüğün başarısı/kullanılabilirliği, barındırdığı malzemenin ihtiyaç anında cevap verebilmesi ile eşdeğerdir. Bu yüzden sözlükler, çok geniş kapsamlı ve çok farklı değişkenlerin uyumlu biçimde birbiriyle çalıştığı büyük bir sistem olarak tasarlanırlar. Sözlük bilimi de bu sistemin her anını kontrol eden ve neticede başarılı sonuçlar alınabilmesi için uygun çözümler üreten bir bilim dalıdır. Bu çalışmada, 21. yüzyılın gelişmeleri de dikkate alınarak Türkiye’de ve dünyada sözlük biliminin nasıl algılandığı, nasıl tanımlandığı ve nereye konumlandığı ele alınmıştır. Bunun için sözlük bilimi ile ilgili çalışmalar taranmış, birbiri ile karşılaştırılmış ve yeniden yorumlanarak bir sonuç açıklanmıştır. Araştırmanın neticesinde görülmüştür ki önceleri sözcük biliminin veya dil biliminin içerisinde görülen, bu bilimlerin bir alt dalı veya uygulamalı kolu addedilen sözlük bilimi, günümüzde bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Ancak, dünyada 1980’den itibaren sözlük bilimine ilgi artarken ve süreli yayınlar başta olmak üzere sözlük bilimi ile ilgili pek çok eser yayımlanmışken, Türkiye’de henüz bu duruma gelinebilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Sözlük bilimi, sözlük hazırlama, sözlük araştırmacılığı.*

¹ Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanaşa Üniversitesi, e-posta: sami.baskin@gop.edu.tr

GİRİŞ

İlk sözlüğün nerede ve hangi amaçla yazıldığı bilinmemektedir. Ancak kil tabletler üzerinde yazılan ifadelerden hareketle sözlüklerin, en az Akadlar veya Babiller dönemine (M.Ö 2600 yıllarına) kadar uzanan binlerce yıllık bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Çünkü Babillerin ve Akadların, Sümerlerin dilini anlayabilmek için eşanlamlılar sözlüğü biçiminde tasarladıkları kelime listelerini kil tabletlere işlediği bilinmektedir. Bu kitabeler, aynı zamanda iki dilli sözlüklerin ilk örneklerini oluşturmaktadır. 1990'lara kadar bu tabletlerin aynı zamanda ilk sözlükler olduğuna inanılmaktaydı. Ancak 1990'lardan sonra yapılan çalışmalarda insanların başkalarının dilini anlama ihtiyacından evvel kendi dillerini anlama ve koruma ihtiyaçları olduğu, bu yüzden iki dilli sözlüklerden çok öncesinde tek dilli sözlüklerin yazılmış olması gerektiği öne sürüldü. Bu varsayımınla birlikte ilk sözlüklerin de iki dilli değil, tek dilli olduğuna inanılmaya başlandı (Sterkenburg, 2003: 8-9). Bu kabulle birlikte sözlüklerin tarihi, Antik Mısır dönemine kadar uzanmıştır.

Binlerce yıldır yazılan sözlüklerin, bu süre zarfında yüzlerce çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bu eserlerin üzerinde çalışmak diğer tür kitapların üzerinde çalışmaktan daha zordur. Üstelik bu kitapların özellikleri diğer kitaplara göre de farklıdır. Dilsel unsurların yanında bir de dil dışı faktörlere de dikkat etmek gerekir. Buna kısaca arz-talep dengesinin göz önünde bulundurulması da denebilir. Bu dengenin sağlanması için sözlüklerle ilgilenenler, sözlüklerin genel özelliklerini koymak, hazırladıkları planları uygulanmak ve uygun ürünleri doğru kullanıcılara ulaştırmak gibi birden fazla aşamayı başarı ile geçmelidir. İşin birden fazla aşamasının olması diğer kitaplara nazaran daha uzun süreli ve daha sistematik araştırmalar yapmayı gerektirmektedir. Bu yüzden sözlük araştırmaları yapmak veya sözlük hazırlamak, diğer türdeki eserlerle ilgilenmekten daha pahalı ve daha yorucu bir uğraştır. Ancak son yıllarda değişen ve gelişen teknolojik imkanlar; sözlüksel teoriler, yöntemler ve ürünlerle ilgili çok büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Gün geçtikçe artan bu değişimlerin kontrol edilebilir boyuta getirilmesi ve yapılan çalışmaların eş güdümlü olması için çeşitli kurumlar sözlüksel faaliyetlere öncülük etmeye başladılar. Örneğin, European Association for Lexicography (Euralex), Dictionary Society of North America (DSNA), African Association for Lexicography (Afrilex), Asian Association for Lexicography (Asialex), Australasian Association for Lexicography (Australlex) gibi uluslararası kurumlar dünya çapında sözlük biliminin ilerlemesine çapa göstermektedir. Bunların yanında Southeast Asian Lexicography (SeaLex), Spanish Association for Lexicography (Fontenelle, 2008: 2) gibi yerel örgütlenmeler de etkin biçimde sözlüksel faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye'de ise sözlük ve Türk Dil Kurumunun adı neredeyse özdeşleşmiştir. Bu kurumun, sözlük dendiğinde ilk akla gelen yer olması, sözlük araştırmaları başta olmak üzere, sözlüklerle ilgili uzun yıllardır tecrübesinin olması, yayınlar yapması ve bilimsel etkinliklere maddi destek sağlamasındandır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra kurumun sözlük ile ilgili çalışmaları büyük bir ivme yakalamıştır. Bu çalışmalar arasında "Türkçe Sözlük" önemli bir yer tutmaktadır. Kurum gün geçtikçe bu sözlüğün içeriğini zenginleştirilerek baskı sayılarını arttırmıştır. Ayrıca sanal ortamda da "Güncel Türkçe Sözlük", "Büyük Türkçe Sözlük" projeleriyle dünyadaki gelişmelere paralel çalışmaları Türkiye'de hayata geçirmiştir. Bunun yanında Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri ve diğer Türk lehçelerinin sözlükleri ile ilgili yayınlar göz önünde bulundurulduğunda kurumun ne kadar önemli bir işlevi yerine getirdiği daha iyi anlaşılır. Fakat bu kadar kapsamlı sözlük çalışmalarının başka görevleri de bulunan bir kurumun çatısı altında yürütülmesi ve bu kurumun yeteri kadar elemana sahip olmaması kurumsal yapının işlerliğini yavaşlatmaktadır. Bu yüzden dünyadaki örnekleri de dikkate alarak sözlük bilimi çalışmalarının yürütüldüğü bağımsız bir kurum kurulmalıdır. Bu kurumun yokluğu,

Türkiye’de sözlük ile ilgili çalışmaların bireysel ve çoğu zaman amatörce yapılmasına da neden olmaktadır. Bu yüzden piyasada amacına uygun olmayan, kullanışsız pek çok sözlük bulunmaktadır.

Ancak bireysel olarak sözlük çalışmaları yürütmelerine rağmen ön plana çıkmış, özellikle sözlük hazırlama işine gönül vermiş Ali Püsküllüoğlu, Mustafa Nihat Özön, Mehmet D. Doğan, Ahmet Doğan, Kemal Demiray, M. Ali Ağakay, Mehmet Kanar gibi Türkçeye hizmet etmiş değerli Türkçe sevdalıları da bulunmaktadır (Dursunoğlu, 2011: 270). Kurumsal veya bağımsız sözlük hazırlama çalışmaların dışında, özellikle sözlük araştırmaları alanında, sözlük biliminin ilerlemesinde üniversitelerin payı oldukça büyüktür. Örneğin 2014 yılından önce Türkiye üniversitelerinin öncülüğünde iki tane uluslararası sempozyum² düzenlenmiştir. 2014 yılında da Hendek Belediyesi ve Sakarya Üniversitesinin işbirliği ile düzenlenen “Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu: 21. Yüzyılda Sözlükçülük” adlı bilimsel etkinlik bu sayının giderek arttığını göstermektedir³. Ancak Türk Dil Kurumunun ve üniversitelerin tüm bu çabalarına rağmen sözlük bilimi ile ilgili çalışmaların nitel ve nicel açıdan dünyadaki benzerlerine yetişemediği görülmektedir. Örneğin Avrupa’da sözlük bilimi içerikli süreli yayınlar⁴ uzun süredir yayın hayatındayken Türkiye’de sadece Sözlük Dergisi adı ile yayımlanan ulusal ve küçük çaplı bir dergi bulunmaktadır. Bunun yanında bazı süreli yayınların sözlük veya sözlük bilimi konulu özel sayıları⁵ yayımlanmıştır. Keza Türkiye’de üniversitelerde Sözlük Bilimi Ana Bilim Dalları henüz kurulmamıştır. Tüm bu eksiklikler, alandaki çalışmaların gün geçtikçe dünyadaki benzerlerinden daha da geriye düşmesine neden olmaktadır.

Çalışmanın Amacı, Yöntemi, Kapsamı

İyi sözlük, kullanışlı ve doğru bilgiler veren sözlüktür. Fakat bunun nasıl oluşturulacağı ve içeriğinin ne olacağı hakkında uluslararası kabul görmüş bir düşünce bulunmamaktadır. Bunun yerine sözlükleri iyileştirecek, onları istenen başvuru kaynakları haline getirecek çeşitli araştırma ve uygulamalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların yapıldığı alana sözlük bilimi (lexicography) denmektedir. Sözlük biliminin Türkiye’de terim, tanım ve kapsam sorunu bulunmaktadır. Ayrıca bu bilim dalının diğer bilim dallarıyla ilişkisi ve nereye konumlandırılacağı da kesinlik kazanmamıştır. Bu araştırmanın temel amacı tüm bu tartışmalı durumları yeniden ele almak ve yapılan çalışmalar göz önünde bulundurularak yeni bir değerlendirmede bulunmaktır. Bunun için sözlük bilimi ile ilgili, Türkiye’de ve dünyada yapılan başlıca çalışmalar, belge tarama yöntemiyle bir araya getirilmiş, birbiriyle karşılaştırılmış ve tümevarım yaklaşımıyla yeniden yorumlanarak bir sonuç açıklanmıştır. Bunun için Türkiye’de daha önce alanı tanımlamak için çalışmalar yapan bilim insanlarının (Akalın, 2010; Aksan, 2007; Boz, 2011; Usta, 2010 vb.) veya bu alanı madde başı olarak ele alan sözlükçülerin (Hengirmen, 1999; Korkmaz, 2007; Vardar, 2002 vb.) eserleri taranmıştır. Dünyadaki algı ve gelişmeleri değerlendirmek için de benzer bir yol izlenmiş ve sözlük bilimi için aktif çalışmalar yürüten bilim insanlarının (Crystal, 2008; Kirkness, 2004; Svensen, 2009 vb.) eserlerine başvurulmuştur.

² Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu (1999), Gazimağusa/Kıbrıs; Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu (2010), İstanbul

³ <http://www.sozluksempozyumu.sakarya.edu.tr/> (20.09.2014)

⁴ [International Journal of Lexicography](http://www.internationaljournaloflexicography.com/) dergisi, her yıl dört sayı olmak üzere 1988 yılından beri yayımlanmaktadır.

⁵ Kebikeç (1998), S. 6 (Tarihi Türk Dillerinin Sözlükleri); Kebikeç (1999), S. 7-8 (Günümüz Türk Dilleri ve Sözlükleri); TurkishStudies, Volume 4/4 Summer 2009, (Sözlük); Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (2011), S. 4, (Sözlük Özel Sayısı) vb.

BULGU VE YORUMLAR

A) Terim Açısından Sözlük Bilimi

Sözlük bilimi, dünyada lexicography terimi ile adlandırılmaktadır. Ancak bu bilim dalı, Türkçe’de birden fazla terimle karşılanmaktadır. Bunun iki temel nedeni bulunmaktadır: yazım kurallarının farklı yorumlanması ve sözlük biliminin kapsamının farklı algılanması. Yazım kurallarının bilim insanları tarafından farklı uygulanması, “sözlük bilimi” teriminin iki biçimde yazılmasını beraberinde getirmiştir: sözlük bilimi ve sözlükbilim. Asıl terim çeşitliliği, bu bilim dalının farklı algılanmasından kaynaklanmıştır. Bu değişken ortaya sözlük bilimi, sözlük bilim, sözlükbilgisi, sözlükçülük, leksikografi gibi terimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Farklı bakış açılarını yansıtan bu değişik terim önerilerinin bazı Türkçe kaynaklardaki görünümü ise şöyledir: sözlük bilimi (Topaloğlu 1989: 133; Korkmaz, 2007: 199; Yüksel, 2005: 266), sözlükbilgisi (Vardar 2002: 184; Hengirmen, 1999: 341), sözlükçülük (Akalin, 2010: 165; Dietrich, 2001: 85; Usta, 2010: 92)... Bunların yanında terimin İngilizce halinin değiştirilmeden, Türkçe telaffuz kurallarına uyarlanarak leksikografi biçiminde TDK Güncel Türkçe Sözlük’te kullanılmıştır. Orada leksikografi madde başının tanımı, sözlükçülük olarak verilmiştir.

Bugün Türkiye’de sözlük hazırlama ve yayımlamada en tecrübeli ve yetkin kurum olan Türk Dil Kurumunun yayımladığı Güncel Türkçe Sözlük’te “sözlükçülük” ve “leksikografi” terimleri madde başı olarak verilmişken sözlük bilimi, sözlükbilimi veya sözlükbilim biçimindeki aramalarda herhangi bir sonuç çıkmaması, kurumun terim olarak “sözlükçülük” sözcüğünü kabul ettiğini göstermektedir.

Türkiye’nin önemli sözlüklerinden biri olan Kubbealtı Lugati-Misalli Büyük Türkçe Sözlük’te, TDK Güncel Türkçe Sözlük’ten farklı olarak hem “sözlük bilimi” hem de “sözlükçülük” terimleri ayrı birer madde başı olarak ele alınmıştır. Bu eserde sözlük bilimi için “bir dilin veya karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin kelime hazinesini sözlük şeklinde ortaya koyma kurallarını belirleyen dil bilimi dalı, lügat ilmi, leksikografi” açıklaması verilmiştir. Sözlükçülük de “sözlükçünün yaptığı iş, sözlük hazırlama işi, lügatçılık” (Ayverdi, 2011: 1128) biçiminde tanımlanmıştır. Burada verilen anlamlar Aksan’ın Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- adlı eserinin üçüncü cildinde bulunan “Sözlükbilim” bölümündeki açıklamalarla örtüşmektedir. Aksan, sözlük bilimi terimini kuramsal çalışma alanı, sözlükçülük terimini de sözlük yazma ve hazırlama işi olarak kabul etmiştir (Aksan, 2007: 69-74). Ayverdi ve Aksan’ın açıklamalarında görüldüğü gibi “sözlükçülük” terimi daha çok uygulama/sözlük hazırlama anlamını vermektedir. Bunun yanında sözlük satma, sözlük koleksiyonu yapma vb. işleri de anımsatabileceği için (Boz, 2011: 113) bu terimin tüm sözlük bilimini karşılaması mümkün değildir. Sözlükçülük terimi, olsa olsa sözlük biliminin bir alt alanı olabilir. Bu yüzden alanı tanımlamak için Türk Dil Kurumunun güncel yazım kuralları ve diğer yakın bilimler için önerdiği yazım biçimleri (anlam bilimi, dil bilimi, sözcük bilimi vb.) dikkate alınarak “sözlük bilimi” terimi tercih edilmelidir.

B) Sözlük Biliminin Tanımı ve Kapsamı

Sözlük, bir konuşma topluluğunun üyeleri tarafından kullanılan kelimeleri açıklama aracıdır (Atkins ve Rundell, 2008; 2). Bu durumda sözlük yazıcıları, dilsel verileri erişilir ve anlaşılır kılabilmek için hedef kitlenin kim olduğunu bilmek ve bunların ihtiyacını iyi anlamak zorundadır. Çünkü ortaya çıkacak ürünün başarısı hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılayabilme oranıyla ölçülecektir. Bu yüzden sözlükler hazırlanmadan önce kullanıcı profillerini ve ihtiyaçlarını belirlemeli, sözlüksel malzemeyi bu kullanıcılar ve ihtiyaçlara

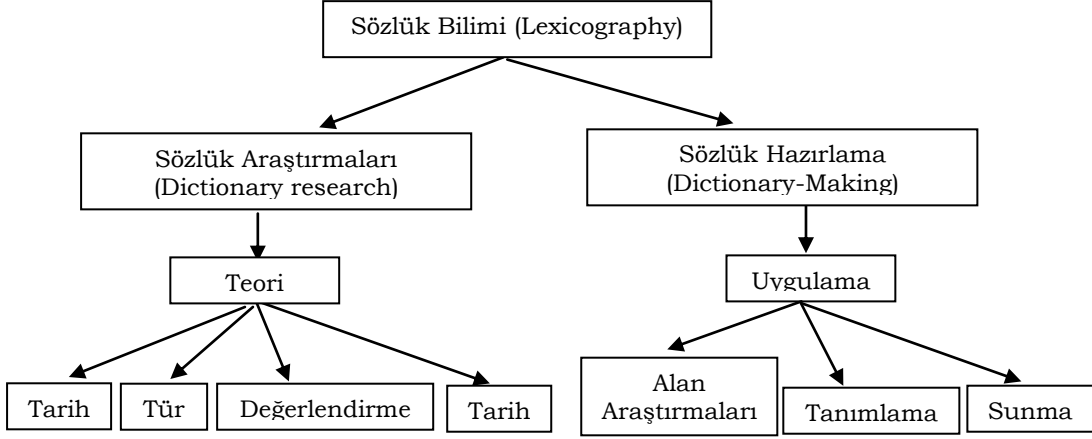
göre derlemeli, seçmeli, düzenlemeli, açıklamalı ve sunmalıdır. Bütün bunların başarılı bir şekilde sonuçlanabilmesi ve kullanıcıların mümkün olan en yüksek faydayı sağlayabilmesi için ciddi araştırmalara ve sistematik uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu da ancak sözlükle ilgili tüm durumları içinde barındıran bir bilim dalının varlığıyla mümkündür. Sözlük bilimi de bu ihtiyaçtan doğmuştur. Ancak Kirkness'e göre sözlük bilimini kısa ve tatmin edici bir biçimde tanımlamak oldukça zordur (2004: 55). Zorluk bu bilim alanının henüz gelişimini tamamlamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü son yıllarda sözlük bilimi bilgi teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte büyük bir değişim geçirmiştir. Bu değişim, bilim insanlarının hem alanı tanımlamasında hem de sözlük biliminin kapsamını sınırlandırmasında zorluklar çıkarmaktadır. Bu yüzden bilim insanlarının birbirinden farklı tanımlamaları mevcuttur. Örneğin Trask'a göre sözlük bilimi, sözlük yazımıdır (2007: 150). Crystal ise sözlük bilimini, sözlük yapma sanatı ve bilimi (2008: 278) biçiminde tanımlamıştır. Bussmann'ın tanımı da buna yakındır. Ona göre sözlük bilimi, sözlük hazırlamanın teorik ve uygulamasıdır (2006: 682). Yabancı kaynaklardaki tanımlamaları dikkate alıp birleştiren Kirkness, sözlük bilimi ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur: "Sözlük bilimi temelde sanat ve beceridir. Aynı zamanda bir meslek ve bir hobi, bir bilim, ticari girişim ve bir akademik bilim dalıdır. Hatta eski bir uygulamadır ve aydın toplumlardaki fikrîsel geleneğin bütün bir parçasıdır" (Kirkness, 2004: 58).

Türkçe kaynaklarda sözlük bilimi ile ilgili bir kavram karmaşası yaşanmaktadır. Bu kavram karmaşası tanımlamalara da yansımıştır. Örneğin Mehmet Hengirmen, sözlük bilimi ile ilgili iki farklı terim kullanmıştır: sözlükbilgisi ve sözlükbilim. Ona göre birinci terim olan sözlükbilgisi, sözlükçülük ve lexicography kavramlarına denk gelmektedir. Tanımı da şöyledir: "sözlük hazırlama teknikleri, ilkeleri, uygulama ile ilgili koşulları ele alan ve sözlükbilimin alt dalı olan daldır" (Hengirmen, 1999: 341). Hengirmen'in kullandığı ikinci terim olan sözlükbilim ise, lexicology kavramının Türkçe karşılığıdır. Bunu da şöyle açıklamıştır: "sözlük hazırlamanın kuramsal yönüyle ilgilenen, sözlüğün kapsamı, içeriği, sınırı üzerine kuramsal sonuçlara yönelik çalışmaların yapıldığı dilbilim alanıdır" (Hengirmen, 1999: 341). Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Hengirmen, lexicography ve lexicology terimlerini aynı alanın birer alt dalı olarak görmektedir. Oysa bunlar birbirinden bağımsız birer bilim dalıdır. Benzer bir durum Vardar'ın (2002: 184) eserinde de yer almaktadır. Vardar da lexicography ve lexicology terimlerini sözlük bilimi ile ilişkilendirerek anlatmıştır. Ona göre lexicography, sözlükbilgisi; lexicology ise sözlükbilimdir. Oysa bugün, lexicography için sözlük bilimi, lexicology için de sözcük bilimi terimleri kullanılmaktadır.

Türkçe Güncel Sözlük'te sözlükçülük maddesinde şu açıklamaya yer verilmiştir: "sözlükçülük, bir dilin veya karşılıklı olarak daha fazla dilin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymak üzere yöntemleri araştırma; sözlük hazırlama, yazma ilkelerini, kurallarını geliştirme ve uygulama alanına çıkarma işi, sözlük bilgisi, lügatçilik, leksikografi". Bu tanımları Akalın (2010: 165) da kullanmıştır. Aksan, Korkmaz ve Yüksel de eserlerinde sözlükçülük/sözlük bilimi için, bir dilin veya karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koyma yöntemlerini ve uygulama yollarını gösteren dil bilimi dalıdır (Aksan, 2007: 69; Korkmaz, 2007: 199; Yüksel, 2005: 266) diyerek Türk Dil Kurumunun ifadelerine benzer açıklamalarda bulunmuşlardır.

Bir başka Türkçe kaynaktan ise, sözlük bilimi şöyle tanımlanmıştır: "sözlükçülük (lexicography), sözlük hazırlama ve yazma kurallarını içinde bulunduran alan. Sözlüksel kodlama yöntemi, sözlük yazma süreci, sözcükler, öğeleri, dizimsel ve dizisel kodlama ile ilgili çalışmaları sözcükbilim alanındaki bilgiler ışığında yürütür" (İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S., 2011: 231) ifadelerine yer verilmiştir.

Sözlük biliminin kuramsal ve uygulamalı bir bilim dalı olduğunu savunan Hartmann ve James (1998), bu bilim alanını alt dallarıyla birlikte bir çizelgeye (şekil 1) dökerek durumu şöyle somutlaştırmışlardır:

Şekil 1. Sözlükbilim: Teori ve Uygulama (Hartmann ve James, 1998: 86)

Sonuç olarak sözlük bilimi çalışmaları Hartmann ve James'in tablosu doğrultusunda ele alınacak olursa sözlük bilimi, iki alt alana sahip bağımsız bir bilim dalıdır. Bu alt alanlardan ilki, sözlük araştırmaları ile ilgilidir. Bu alt alanda, sözlük ve sözlüğün araştırılması; sözlüklerin tipi, yapısı, tarihi, kullanılması vs. (Zengin, 2010: 227) ile ilgili çalışmalar yapılır. Ve şu soruların cevapları aranır: "Sözlükler nasıl yapılandırılmıştır?", "Sözlük türleri nelerdir ve bu türler hangi amaca hizmet ederler?", "Bir sözlüğü kimler, niçin kullanır?" vb. Bu sorularla kuram ile uygulamanın karşılaştırılması ve denetlemesi söz konusudur. Buna sözlük eleştirisi de denebilir. Sözlük eleştirisi, sadece sözlük geliştirme ve iyileştirme çalışmaları açısından değil aynı zamanda, potansiyel kullanıcıları sözlüklerden haberdar ettiği ve onlara çeşitli yorumlar sağladığı için de önemlidir (Jackson, 2002: 30). Sözlük biliminin ikinci alt alanı ise sözlük hazırlama ile ilgilidir. Sözlük hazırlama, Svensen'e göre, "bir ya da daha çok dilin sözcük varlığında ve sözcük birleşimindeki birimleri gözleme, derleme, seçme ve betimleme (Kocaman, 1998: 111) işidir. Sözlük biliminin bu kolunda kuramsal çalışmalarla ortaya çıkan yeni yöntemler ve tespit edilen ihtiyaçlar doğrultusunda sözlüklerin söz varlığını hazırlama, düzenleme ve kullanıcılara sunma işi gerçekleşir. Böyle olduğundan sözlük biliminin bu yönü, dil dışı unsurları da içinde barındırır. Dil dışı unsurları içerdiği için de sözlük bilimi, dil biliminin bir alt alanı olmaktan çıkar. Görüldüğü gibi sözlük bilimi, başta dil biliminin verileri olmak üzere pek çok bilim dalının ürettiklerinden yararlanan disiplinler arası bir bilim dalıdır.

C) SÖZLÜK BİLİMİNİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Sözlük biliminin temel çalışma alanı sözlüklerdir. Sözlükler ise, en genel ifadeyle, kelimelerin belirli kurallarla listelendiği eserler olarak tanımlanabilir. Bu yüzden sözlük bilimi çalışanları, kelime ile ilgili olan dil bilgisi, ses bilgisi, anlam bilgisi, telaffuz gibi unsurları birer veri olarak kullanırlar. Bu verilerden hareketle kelime ile ilgili temel başvuru kaynağı olan sözlükleri inşa ederler. Dolayısıyla sözlük bilimi; sözcük bilimi

(lexicology), morfoloji, söz dizimi (sentaks), anlam bilimi (semantics), ses bilimi (fonoloji) vb. bilim dalları ile çok yakın ilişki içindedir (Magay, 2000: 443). Bunun yanında dil dışı unsurlar da sözlük bilimi ile ilgili olabilmektedir. Örneğin bilgi teknolojileri, pazarlama teknikleri vb.

Sözlük bilimi, son yarım yüzyılda çok büyük bir gelişim göstermiştir. Bunun iki temel nedeni vardır. Birincisi ve en önemlisi bilgi teknolojilerinin, özellikle bilgisayarların çarpıcı biçimde gelişmesidir. Bilgisayarların birçok bilgiyi depolayabilmesi, sınıflandırabilmesi, kolay erişilebilir kılması vb. özellikleri sözlük bilimine büyük bir ivme kazandırmıştır. İkinci önemli neden ise sözlük araştırmacılığının (metaleksikografi) hızlı var oluşu ya da sözlükler üzerine ve sözlükler hakkındaki yazıların gün geçtikçe artmasıyla sözlük biliminin akademik bir bilim dalına dönüşmesidir (Kirkness, 2004: 55). Bu toplumsal ve teknolojik ilerlemeler, sözlük bilimi çalışmalarına farklı bir boyut kazandırmıştır. Örneğin, 1990'lı yıllara kadar sözlükler elle ve tek tek toplanan fişler arasından yapılan bir seçki sonucunda oluşturulurken günümüzde sanal ortamda çok hızlı biçimde pratik sözlükler hazırlanabilmektedir. Örneğin Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Derleme Sözlüğü iki büyük derleme sonucunda yazılabildi. Bu derlemelerin ilki 1932-1934 yıllarında gerçekleştirilmiş, ikincisi ise 1952-1959 yıllarındadır. Bu iki derleme çalışması neticesinde yüz binlerce (153.500 ve 450.000) derleme fişi ortaya çıkmıştı. Bunların yazılması, bir araya getirilmesi, düzenlenmesi ve yayımlanması içinde birçok derleyici görev almıştı (Ayдын, 2007: 131). Benzer bir durum Norveç'te de yaşanmıştır. Orada 1991 yılında kurulan Nordic Association for Lexicography (İskandinav Sözlük Bilimi Derneği), açıldığında başlıca görevinin İskandinav sözlüksel terimler dizisini geliştirmek olduğunu açıklamıştı. Bunun için dernek aracılığıyla ortak bir çalışma grubu kuruldu. Bu çalışma grubu, İngilizce, Almanca ve Fransızcadaki terimlerin yanı sıra İskandinav dillerindeki terimleri de içeren Nordisk Leksikografisk Ordbok'u (İskandinav Sözlük Bilimi Sözlüğü) 6 yıllık bir çalışma sonrasında yayımlayabildi (Svensen, 2009: 4-5). Fakat bilgi teknolojileri, sosyal bilimler, eğitim bilimleri gibi dil dışı unsurlarının katkısı ile sözlüklerin hem biçimi hem de yazım süreci 2000'li yıllara doğru yaklaştıkça değişmeye başlamıştır. Örneğin kitap biçimindeki sözlüklerin yanında önceleri CD-ROM biçiminde sözlükler hazırlanmıştı. 2000'li yıllarda ise, internetin kolay erişilebilir olmasıyla çevrimiçi (online) sözlükler ön plana çıkmıştır. Son zamanlarda avuç içi bilgisayarlar ve akıllı telefonların çoğalması ile uygulama (program) sözlükleri yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Gerek CD-ROM, gerek çevrimiçi veya telefon ve tablet bilgisayarlar için hazırlanan uygulama (program) sözlüklerinin hazırlanması, kitap biçiminde bir sözlük hazırlamaktan daha kolay, daha hızlı ve daha ekonomiktir. Çünkü tek tek fişler hazırlamak, bunları elle dizmek, bir araya getirmek, matbaa ile uğraşmak gerekmemektedir. Bunların yerine bilgisayarın depolama, sıralama ve çoğaltma becerisinden yararlanılmaktadır. Bu yüzden sözlük bilimi ile bilişim teknolojileri arasında sıkı bir bağ söz konusudur. Bilgi teknolojileri geliştikçe sözlük bilimi daha kolay, daha ucuz, daha kısa sürede ve daha nitelikli sonuçlar alabilmektedir.

Sözlük bilimi, çalışma alanıdır. Bu yüzden sözcük bilimi ile yakın bir ilişki içindedir. Hatta bu iki bilim dalı arasındaki yakın ilişki bazen bilim insanlarında kavram yanılgısına ve birbirleriyle çelişen fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin Crystal, A Dictionary of Linguistics and Phonetics adlı eserinde sözlük bilimi maddesini açıklarken sözcük bilimine bakınız diyerek iki maddeyi birleştirmiştir. Sözcük bilimi maddesini de şöyle açıklamıştır: "Sözcük bilimi, bir dilin kelimeleri ile ilgili bütün çalışmalar için anlam biliminde kullanılan bir terimdir. Sözlükçüler tarafından gerçekleştirilen, sözlük yapma sanatı ve bilimi olan sözlük biliminden ayrılır. Buna göre sözlük bilimi, sözcük biliminin uygulamalı bir dalı olarak görülebilir" (2008: 278). Bu açıklamada sözlük bilimi, sözcük biliminin bir alt dalı olarak tarif edilmiştir. Akalın (2010) da benzer bir tanımda

bulunmuştur. Ona göre sözlük bilimi, “doğrudan doğruya sözcük araştırmalarını kapsayan bir bilim dalı olan sözcük biliminin uygulamalı kolu ve bir alt dalı sayılan; sözlük hazırlama, yazma bilimini ve sanatını ifade eder” (Akalin, 2010: 164). Bu görüşlere katılmayan ve sözcük bilimiyle sözlük bilimini aynı görenler veya sözcük biliminin metaleksikografiye eş değer olduğunu öne sürenler de bulunmaktadır. Oysa sözcük bilimi ne sözlük bilimiyle ne de metaleksikografiye aynıdır. Sözlük bilimini de içine alan bir bilim dalı da değildir. Ama sözlük biliminin oldukça yararlandığı bir bilim dalıdır (Svensen, 2009: 3). Çünkü sözcük bilimi, sözlüksel öğelerin (lexical items) kökeni ve tarihsel gelişimi dâhil olmak üzere sözcüklerle ilgili teorik çalışmaların yapıldığı alandır (Burkhanov, 1998: 139). Sözcüklerin gelişimi ve birbiri ilişkisi (eş anlamlılık, zıt anlamlılık, eş adlılık vb.) sözcük biliminin inceleme konusudur. Sözlük bilimi ise sözlük oluşturma aşamasında sözcük biliminin ürettiği bu bilgilerden önemli ölçüde yararlanır. Kısaca sözcük bilimi, sözcüklerin kendisi (word) ile ilgilenirken diğeri bunların seçilmesi, bir araya getirilmesi, açıklanması ile uğraşır. Bu yakın ilişki, çoğu zaman bilim insanlarının iki disiplini birbiriyle karıştırmasını veya bunları birbirinin alt alanı olarak kabul etmesini de beraberinde getirmiştir.

Sözlük bilimi ve sözcük bilimi arasındaki ilişkide yaşanan kavram yanılgılarının benzeri sözlük bilimi ve dil bilim arasındaki ilişki için de geçerlidir. Bu konu hakkında da farklılaşan fikirler vardır. Sözlük biliminin uygulamalı dil biliminin bir türü olduğunu ileri sürenler olduğu gibi bunu reddedenler de bulunmaktadır. Örneğin Aydın (2007), sözlük bilimi veya sözlükçülük de uygulamalı dilbilim dallarından biridir (2007; 129) diyerek kendi görüşünü belirtmiştir. Korkmaz ve Aksan da benzer görüşlere sahiptir. Onlar da sözlük bilimini dil biliminin içinde bir çalışma alanı olarak değerlendirirler. Onlara göre sözlük bilimi, bir dilin veya karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koyma yöntemlerini ve uygulama yollarını gösteren dil bilimi dalıdır (Korkmaz, 2007: 199; Aksan, 2007: 69). Sözlük biliminin temel amacı dilsel birimleri anlaşılır kılmaktır. Bu açıdan bakıldığında sözlük bilimini dil biliminin bir kolu olarak addetmek mümkündür. Ancak bu yorum sözlük bilimini sadece dilse verilerle sınırlandırmak olur. Oysa bu bilim dalının dil dışı unsurları da kapsadığı unutulmamalıdır. Bu yüzden bu bilim dalını tamamen dil biliminin sınırları içinde düşünmek mümkün olmamaktadır.

Sözlük biliminin yakın ilişki içinde bulunduğu bilimlerden birisi de anlam bilimidir. Anlam bilimi, dili anlam açısından inceleyen bir bilim dalıdır. Sözcükleri, cümleleri veya sözcükleri anlam yönünden konu edinir. Sözlük biliminin de temel amacı sözcükleri anlaşılır kılmaktır. Bunun için anlam biliminin verilerinden yararlanır. Özellikle madde girişlerindeki tanımlamalar ve tanıklamalarda anlam biliminin katkısı büyüktür. Ayrıca sözlükleri, zıt anlamlılar sözlüğü, eş anlamlılar sözlüğü, kavram alanları sözlüğü biçiminde düzenlemek mümkündür. Böylesi düzenlemeler ancak anlam biliminin kuralları ile gerçekleştirilebilir. Bu yüzden sözlük bilimi ile anlam bilimi arasında sıkı bir ilişki vardır.

Sözlük bilimi, ses biliminin verilerinden de yararlanır. Çünkü ses bilimi, dil seslerinin yani fonemlerin teknik yapısını ve özelliklerini inceleyen bir bilim dalıdır⁶. Seslerin özellikleri, sözlük bilimi açısından oldukça önemlidir. Özellikle günümüz sözlüklerinin büyük bir kısmı alfabetik olduğundan, yani dildeki seslerin/alfabelerin sırasına göre dizildiğinden seslerin alfabe sırası, kelime içindeki konumları ve birbiriyle etkileşimleri sözlük düzenlemesi açısından önemli birer unsurdur. Ayrıca iki dilli sözlükler başta olmak üzere çeşitli sözlüklerin madde girişlerinde kelimelerin telaffuzu da verilmektedir.

⁶ . <http://www.herturlu.org/bak/ses-bilimi-ve-soyleyis/> (01.12.2015).

Kelimelerin doğru telaffuzunu bulabilmek ve bunu sözlük içinde kullanabilir hale getirmek için ses biliminin verileri gereklidir. Bunun için ses bilimi ile sözlük bilimi arasında yakın bir ilişki mevcuttur.

Burkhanov, dünyadaki çalışmaları dikkate alarak bilim insanlarının sözlük bilimini nereye konumlandığına şöyle açıklamıştır:

- Sözlük bilimini, uygulamalı dilbiliminin bir alanı olarak kabul edenler (Richards Platt & Weber,1992),
- Sözlük bilimini, bilgiye dayalı bir bilim dalı (İlson, 1992) olduğunu söyleyenler,
- Sözlük bilimini, filolojik ve tarihsel bir çalışma alanı (Denison, 1977) olarak söyleyenler.

Burkhanov, bu tespitleri yaptıktan sonra, sözlük bilimi ile ilgili görüşlerini şöyle anlatır: sözlük bilimi, teorik yönü kuramsal dil biliminin, uygulama yönü de uygulamalı dil biliminin sınırları içinde değerlendirilen bir bilim dalıdır (1998: 135). Ancak bu görüşlerin yanında 1980'lerde sözlük bilimini bilim dalı olarak görmeyenlerin olduğu da bilinmektedir. Örneğin Herbert Ernst Wiegant (1983), bu bilim dalı ile ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

- Sözlük bilimi, hiç zaman bilim dalı değildi, olmayacaktır da,
- Sözlük bilimi, uygulamalı dil biliminin bir alt dalı değildir,
- Sözlük bilimi, sözcük biliminin de bir dalı değildir (Aktaran: Usta, 2010: 94).

Sözlük biliminin, 1990'lara kadarki durumunu özetleyen bu tespitler aslında bir bilim dalının doğum sancılarını göstermektedir. Henüz yeni yeni şekillenen bu bilim dalının nereye konumlandırılacağı kestirilememesi bundandır. Bu tür yorumlardan ve farklı bakış açılarından sonra, günümüzde sözlük biliminin kendi başına bağımsız ama disiplinler arası bir bilim dalı olduğu kabul edilmektedir. Bağımsız bir bilim dalı olarak da kendine göre bir disiplini, bir metodu bulunmaktadır (İlhan, 2009: 534).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sözlükler, çok geniş kapsamlı ve çok farklı değişkenlerin uyumlu biçimde birbiriyle çalıştığı büyük bir sistemdir. Sözlük bilimi de bu sistemin her anını kontrol eden ve neticede başarılı sonuçlar alınabilmesi için uygun çözümler üreten bir bilim dalıdır. Bunun için sözlük bilimi, sözlüğü doğuran nedenlerden sözlüksel malzemeye, sözlüğün yazılmasından sözlük kullanıcılarına kadar pek çok durumu ele alan geniş bir yelpazeye sahiptir. Bunun için sözlük bilimi, sözlüklerle ilgili her türlü araştırmayı ve sözlük hazırlama ile ilgili her türlü uygulamayı kapsayan disiplinler arası bir bilim dalı olarak tanımlanabilir.

Son yarım asılda büyük bir gelişim gösteren sözlük bilimi, günümüzde bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Ancak bu süre zarfında sözlük biliminin varlığı ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Örneğin sözlük biliminin bir bilim dalı olamayacağını ileri sürenlerin yanında, onu dil biliminin veya sözcük biliminin bir kolu olduğu iddia edenler de olmuştur. Son yıllarda bilgi teknolojilerinin gelişmesi alan araştırmalarının artmasına, dolayısıyla sözlük biliminin ilerlemesine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu ilerleme neticesinden sözlük bilimi bağımsız ve disiplinler arası bir bilim dalı haline gelmiştir.

Bugün dünyada genellikle lexicography ile karşılanan bu bilim dalı, Türkçede farklı sözcüklerle adlandırılmıştır: sözlükbilim, sözlük bilimi, sözlükbilgisi, sözlükçülük... Bu isimlerden sözlükçülük ve leksikografi terimleri TDK Güncel Türkçe Sözlük'te yer almaktadır. Ancak sözlükçülük terimi, bugün tarif edilen sözlük biliminin sınırlarını kapsayamayacağı için, leksikografi terimi de Türkçe olmadığı için bu bilim dalını karşılayamamaktadır. Bunun yerine diğer yakın bilim dalları için önerilen terimler (anlam bilimi, dil bilimi, sözcük bilimi vb.) örneksenerek ve yazım kuralları dikkate alınarak oluşturulmuş *sözlük bilimi* terimi tercih edilmelidir.

Sözlük bilimi, disiplinler arası bir alandır ve pek çok dilsel verinin yanında dil dışı unsurlarını da içinde barındırır. Bu yüzden çok kapsamlı bir biçimde birden fazla bilim dalı ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Sözlük bilimi, bu ilişki neticesinde kelimelerle ilgili olan sözcük bilimi (lexicology), şekil bilgisi, söz dizimi (sentaks), anlam bilimi (semantics), ses bilimi (fonoloji) vb. bilim dallarının verilerini kullanır. Bunların yanı sıra, var olan bilgileri işlemek ve sözlük biçiminde kullanıcılara ulaştırmak için bilgi teknolojileri, pazarlama stratejileri gibi dil dışı unsurlarla da çok yakın bir ilişkiye sahiptir.

Dünyada 1980'den itibaren sözlük bilimine ilgi artarken ve süreli yayınlar başta olmak üzere sözlük bilimi ile ilgili pek çok eser yayımlanmışken, Türkiye'de henüz bu duruma gelinememiştir. Türkiye'de sadece belli dergilerin özel sayıları sözlüklere veya sözlük bilimine ayrılmıştır. Bunun yanında Türk Dil Kurumunun ve bazı üniversitelerin çabalarıyla bu alanla ilgili az sayıda bilimsel etkinlik de düzenlenmiştir.

Bugün Türkiye'de sözlük araştırmalarının neredeyse tamamı üniversitelerde gerçekleştirilmektedir. Ancak üniversitelerde Sözlük Bilimi Ana Bilim Dallarının henüz kurulmamış olması, alandaki çalışmaların gün geçtikçe dünyadaki benzerlerinden geriye düşmesine neden olmuştur. Bunun önüne geçilmesi için sözlük biliminin akademik bir bilim dalı olarak kabul edilmesi ve üniversitelerde Sözlük Bilimi Anabilim Dallarının kurulması gerekmektedir.

Bu araştırma neticesinde görüldü ki dünyada bazı kurum ve kuruluşların tek uğraşı sözlük bilimidir. Ancak Türkiye'de böyle bir örgütlenme henüz mevcut değildir. Türkiye'de bu yük Türk Dil Kurumuna yüklenmiştir. Diğer uğraşlarla beraber yürütülen sözlük bilimi çalışmaları kurumun bünyesini aşmaktadır. Bu yüzden kurum, sözlük bilimi ile ilgilenen herkesi bir çatı altında toplayamamakta ve birlikte hareket etmeyi tam olarak organize edememektedir. Dolayısıyla Türkiye'de bu işi meslek olarak icra edenlerle kuramsal çalışma yapanlar bir çatı altında toplanamamıştır. Bu da kuramsal bilgilerin çoğu zaman uygulamaya ve dolayısıyla ürüne dönüşmemesine neden olmuştur. Böyle olduğu için de piyasada çıkış amacına uygun olmayan pek çok sözlük bulunmaktadır. Bu kaynak israfının önlenmesi için acilen Türkiye Sözlük Bilimi Kurumu kurulmalıdır.

Türkiye'de, sözlük bilimini tanımlamak amacıyla daha önce yayımlanmış bazı çalışmalar bulunmaktadır: Akalın (2010), Usta (2010), Boz (2011) vb. Bu çalışma, daha önce söylenenleri bir ileri seviyeye taşıyarak alanda yaşanan gelişmeleri ve ortaya çıkan farklılıkları göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca adı geçen bu üç çalışmadan kapsamı bakımından da ayrılmaktadır. Örneğin Akalın (2010), sözlük bilimi ve sözcük bilimi arasındaki ilişkiye ağırlık vermiştir. Usta (2010), daha çok sözlük biliminin kapsamını belirlemeye ve onu ana hatlarıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Boz (2011) da, çalışmasını terimin açıklanması ve Türkçe karşılığının ne olması gerektiğine ayırmıştır. Burada ise, alan ile ilgili tüm bu durumlar genel hatları ve dünyadaki örnekleri ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların gün geçtikçe artması, sözlük biliminin mahiyetini açığa çıkarması bakımından gereklidir. Bu çalışmalarla sözlük

biliminin sınırlılıkları, kapsamı belirlenmeli ve bir çalışma planı hazırlanarak alanda yapılacak araştırma ve uygulamalara öncülük edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2010). "Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük", *Türk Dili*, 698, 162-169.
- Aksan, D. (1998). "Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye'de Sözlük", *Kebikeç*, 6, 115-118.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C. III, TDK Yayınları, Ankara.
- Atkins, B.T.S., Rundell, M. (2008). *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, Oxford University Press, New York.
- Aydın, M. (2007). *Dilbilim El Kitabı*, 3F Yayınevi, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı Lugati-Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- Boz, Erdoğan (2011). "Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 9-14.
- Burkhanov, I. (1998). *Lexicography: A dictionary of Basic Terminology*, Wy-dawnic two Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów.
- Bussmann, H. (2006). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics* (Trans. and Edt. Gregory Trauth ve Kerstin Kazzazi), Routledge, Taylor & Francis e-Library.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Blackwell Publishing, USA/UK/Australia.
- Dursunoğlu, H. (2011). "Cumhuriyet Döneminde Yapılan Sözlük Çalışmaları ve Türkçe Sözlükler Üzerine Bir Kaynakça Denemesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 255-272.
- Fontenelle, T. (2008). "Introduction", *Practical Lexicography—A Reader*, (Edt. Thierry Fontenelle), Oxford University Press Inc, New York.
- Hartmann, R.R.K. ve JAMES, G. (2002), *Dictionary of Lexicography*, Routledge/Taylor and Francis, London/New York.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara.
- İlhan, N. (2009). "Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri", *Turkish Studies*, 4/4, 534-554. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1817068022_ilhannadir.pdf, (Erişim Tarihi 05.01.2010).
- İmer, K; KOCAMAN, A ve ÖZSOY, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Jackson, H. (2002). *Lexicography an Introduction*, Routledge, London/New York.

- Kirkness, A. (2004). "Lexicography", *The Handbook of Applied Linguistics* (Edt. Alan Davies ve Catherine Elder), Blackwell Publishing Ltd., Malden /Oxford/Carlton.
- Kocaman, A. (1998). "Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük", *Kebikeç*, 6, 111-113.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Magay, T. (2000), "Teaching Lexicography", *Proceedings of EURALEX 2000*, Budapest-Hungary, 443-450.
http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2000/052_Tamas%20MAGAY_Teaching%20Lexicography.pdf. (E.T. 10.07.2011).
- Pamir Dietrich, A. (2001). *Dictionary of Linguistic Terms*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Sterkenburg, P. (2003). *A Practical Guide to Lexicography*, (Edt. Pietvan Sterkenburg), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Svensen, B. (2009). *A Handbook of Lexicography: The Theory and Practice of Dictionary-Making*, Cambridge University Press, UK.
http://assets.cambridge.org/97805218/81807/excerpt/9780521881807_excerpt.pdf
(Erişim Tarihi: 05.11.2014).
- Usta, H. İ. (2010). "Sözlükçülük ve Sözlük Araştırmacılığı", *Modern Türklük Araştırmaları*, 7, 2, 92-101.
- Trask, R.L. (2007). *Key Concepts in Language and Linguistics*, (Edt. Peter Stockwell), Routledge, USA ve Canada.
- Topaloğlu, A. (2010). "Türkçede Genel ve Özel Sözlükler ile Sözlük Yazımı", *Türkiye'de ve Dünya'da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Yüksekkaya, H. Y. (2001). "Avrupa'daki Modern Sözlük Araştırmaları ve Bu Araştırmaların Türk Metasözlükçülüğüne Yansımaları", *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri (20-23 Mayıs 1999, Gazimağusa)*, (Edt. Nurettin DEMİR - Emine YILMAZ), Hacettepe Yayınları, Ankara.
- Yüksel, T. (2005). *Dilbilgisi Kavramları Sözlüğü*, Uyanış Yayınevi, İstanbul.
- Zengin, D. (2010). "Türkçenin Tersine Sözlüğü", *Türkiye'de ve Dünyada Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

İnternet Kaynakçası

<http://www.herturlu.org/bak/ses-bilimi-ve-soyleyis/> (01.12.2015).

<http://ijl.oxfordjournals.org/content/by/year> (Erişim Tarihi: 10.04.2011).
<http://www.logos.com.tr/tipsoz.asp> (Erişim Tarihi: 21.07.2014).
<http://www.sozluksempozyumu.sakarya.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 20.09.2014).
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts